SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:1593

av Azadeh Rojhan (S)

Rättssäkra säkerhetsprövningar utan diskriminering

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur rättssäkerheten vid säkerhetsprövningar kan stärkas för svenska medborgare som saknar faktisk möjlighet att avsäga sig ett utländskt medborgarskap, inklusive möjligheten att genom ett frivilligt och formaliserat förfarande dokumentera sin vilja att avsäga sig medborgarskapet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka möjligheterna till insyn i samt motivering och överprövning av negativa säkerhetsprövningsbeslut, även för arbetssökande, och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Det försämrade säkerhetspolitiska läget ställer höga krav på Sveriges förmåga att skydda säkerhetskänslig verksamhet. Säkerhetsprövningar är ett viktigt verktyg för att förebygga infiltration, otillbörlig påverkan och andra hot mot Sveriges säkerhet. Samtidigt måste säkerhetsprövningar genomföras på ett rättssäkert sätt och med respekt för grundläggande principer om likabehandling och skydd mot diskriminering.

Redan i dag kan svenskt medborgarskap i kombination med ett utländskt medborgarskap eller annan anknytning till utlandet påverka bedömningen vid en

säkerhetsprövning. Detta innebär att svenska medborgare med utländsk bakgrund riskerar att möta särskilda hinder på arbetsmarknaden, även innan de föreslagna skärpningarna av regelverket har genomförts.

I betänkandet Säkerhetsprövningar – nya regler (SOU 2024:88) föreslås att anknytning till utlandet uttryckligen ska ingå bland de personliga förhållanden som normalt bör omfattas av en säkerhetsprövning. Utredningen understryker samtidigt vikten av individuella helhetsbedömningar och framhåller att dessa inte får göras slentrianmässigt eller på ett sätt som riskerar att leda till diskriminering.

Det är en viktig utgångspunkt. Att ha ett utländskt medborgarskap eller familjeband till ett annat land innebär inte i sig att en person utgör en säkerhetsrisk. En säkerhetsprövning måste därför skilja mellan faktiska och individuellt identifierade sårbarheter och generella antaganden om en persons ursprung, medborgarskap eller familjebakgrund.

En särskild problematik gäller svenska medborgare som även har medborgarskap i länder där möjligheten att avsäga sig detta är starkt begränsad. Iran är ett tydligt exempel. Enligt iransk lagstiftning krävs bland annat myndigheternas godkännande för att en person ska kunna avsäga sig sitt iranska medborgarskap. För många svenska medborgare med iransk bakgrund är det därför i praktiken mycket svårt att bli befriade från detta medborgarskap, även om de sedan länge lever i Sverige och saknar aktiva band till den iranska staten.

Det riskerar att skapa en orimlig situation där svenska medborgare missgynnas på arbetsmarknaden på grund av rättsliga förhållanden i en annan stat som de själva saknar möjlighet att påverka. Det kan också drabba personer som själva, eller vars familjer, har flytt från förtryck och förföljelse i det aktuella landet.

Att en främmande stat betraktar en person som sin medborgare får inte utan en individuell bedömning likställas med att personen har lojalitet till staten eller dess politiska styre. Det måste finnas utrymme att beakta hur medborgarskapet har förvärvats, personens faktiska anknytning till landet, möjligheten att avsäga sig medborgarskapet och om det föreligger konkreta omständigheter som kan innebära en säkerhetsrisk.

Diskrimineringsombudsmannen (DO) har i sitt remissyttrande över SOU 2024:88 uppmärksammat riskerna för diskriminering vid säkerhetsprövningar. DO framhåller att dessa risker kan vara särskilt stora för personer med utländsk bakgrund eller anknytning till länder med en generell säkerhetsproblematik, däribland Iran.

DO har även ifrågasatt om utredningens förslag ger ett tillräckligt skydd mot diskriminerande bedömningar. Myndigheten pekar särskilt på brister i möjligheterna att få beslut motiverade och överprövade. Detta är allvarligt eftersom ett negativt säkerhetsprövningsbeslut kan få långtgående konsekvenser för den enskildes möjligheter att få eller behålla en anställning.

Det finns därför anledning att stärka rättssäkerheten i säkerhetsprövningsprocessen. Den som nekas en anställning eller förlorar möjligheten att utföra sina arbetsuppgifter efter en säkerhetsprövning bör så långt det är möjligt få ta del av skälen för beslutet och ha tillgång till en effektiv och rättssäker möjlighet till överprövning, med nödvändig hänsyn till sekretess och skyddet för Sveriges säkerhet.

Regeringen bör säkerställa att både nuvarande tillämpning och kommande förändringar av regelverket motverkar osakliga och diskriminerande bedömningar. Det bör särskilt tydliggöras hur utländska medborgarskap som inte kan avsägas ska beaktas och hur säkerhetsprövningar ska utformas så att personer inte missgynnas enbart på grund av sitt ursprung eller omständigheter utanför deras kontroll.

Sverige behöver ett starkt säkerhetsskydd. Men ett starkt säkerhetsskydd förutsätter också välgrundade beslut, tydliga bedömningsgrunder och förtroende för processen. Att värna Sveriges säkerhet och samtidigt upprätthålla principerna om rättssäkerhet och likabehandling är inte motstridiga mål. Tvärtom stärker de varandra.

Azadeh Rojhan (S)